

Lluís Companys, maçó

L'obsessió del règim militar del general Franco contra la maçoneria donà capítols històrics que recorden la repressió ferotge de la Inquisició contra les heretgies. Un exemple n'és un judici contra Companys, incoat el 1941, un cop assassinat.

Una altra imatge de Lluís Companys, escrivint en un llibre d'honor. El president de la Generalitat va ser acusat, una vegada mort, d'haver ertangut a la lògia Fènix de Barcelona.

La maçoneria fou un intent de transformar les mentalitats i aconseguir un major grau de llibertat i justícia en les relacions humanes basades sovint en la desigualtat, l'explotació i, en derivació, en l'oprobri i la inhumanitat. No és, doncs, gens casual que Lluís Companys, líder de les esquerres reals, enamorat —com a signe d'època— de les tertúlies, participi activament de la lluita emancipadora tan diferent de les esquerres de saló, de butxaques folrades i allunyades del compromís però amb desigs d'implicar-se, i ocupar, el poder polític com a continuació de l'econòmic.

La seva vinculació amb la maçoneria fou, doncs, sincera i realista. Tanmateix com han destacat estudiosos del moviment, fou escadussera. El pensament de Companys no deixa, tanmateix, de traslluir el comportament d'alguna de les realitzacions intel·lectuals que promourà: el diari, nom de ressonàncies bastant evidents, n'és un exemple *La Humanitat*, com les Edicions Llibertat o la revista *La Terra* tot i que els noms eren a l'ambient de l'època: *Espanya nueva*, *L'Avénir*, *El poble català*...

El franquisme tingué una especial virulència contra la maçoneria

i n'arriba a crear una normativa de càstig i un tribunal especialitzat. Els fitxers que es recollien a Salamanca serviren per a fornir càrrecs a partir dels quals es podien castigar els implicats. Presentem ara l'expedient personal dins el fons de la maçoneria, conegut essencialment pel treball de P. Sánchez sobre la Lògia Lealtad i un nou expedient, encara, que sapiguem, no projectat socialment d'un nou judici, mort ja Companys, incoat el 1941 i que mostra la ferotgia de la repressió franquista, com la de la inquisició, que actuava contra crítics, encara que si-

Loja Jovis de Barcelona
164-26
Compagnys

La denuncia com a mençó *Moarum*

Walter Garter

oïen retractación de fecha *2* de *Mayo* de 1940.

re5 expediente en F.R.M.

17305-117

PRESIDENCIA DEL GOBIERNO
TRIBUNAL ESPECIAL
JUZGADO NUMERO 2.

Excmo. Sr.:

Tengo el honor de poner en conocimiento de V.E. que en el día de la fecha se incoó en este Juzgado sumario contra LUIS COMPANYS JOVER, con el número reséado al margen.

Díes guarde a V.E. muchos años
Madrid, 28 de julio de 1941.

EL JUEZ INSTRUCTOR
Felipe D. Kraus

N.º *442*
Ref. *20-8-941*
Cont.

Excmo. Sr. Delegado del Estado para la Recuperación de Documentos.- Salamanca.-

164-26

33

GENERALITAT DE CATALUNYA
PRESIDENCIA

Company Pero Herrera *afiliado a la F.A.S.*
Conseller de Sanitat i Assistència Social
Clute t

Envolgut núm. 1 :
Us presento i rasonano el portador senyor Rafael Moreno Puyol, ja que oree de gran interès que tingueu coneixement de l'assumpte que personalment us exposarè.
Amb una efectiva salutació,

Helis Craxey

Barcelona, 17 de febrer del 1937.

PRESIDENCIA DEL GOBIERNO
TRIBUNAL ESPECIAL
PARA LA RECUPERACION DE LA MASONERIA
Y DEL COMUNISMO

SECRETARIA
N.º *1681*
17-12-941

17305-117
SALIDA
- 6 DIC. 1941
Núm. *9647*

Excmo. Sr.:

Adjunto tengo el honor de remitir a V.E. sumario numero 79 instruido por el Juzgado Especial numero 2 contra LUIS COMPANYS JOVER y compuesta de quince folios.-

Díes guarde a V.E. muchos años.
Madrid 26 de Noviembre de 1941
EL SECRETARIO GENERAL
Helis Craxey

MO. SR. VOCAL DEFENSAS DEL TRIBUNAL.-

Companys, el mite

ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

El president al Pati dels Tarongers del Palau de la Generalitat. Al setembre de 1941 el fiscal va signar que la defunció de Companys era provada. L'acta de terminació que tancava el sumari proposava el sobreseïment definitiu de la causa "per mort del reu".

guin morts i en judicis sense defensa ni coneixement.

En el seu estudi sobre la lògia Lealtad, Sánchez manifesta que Companys no participava en absolut dels treballs maçònics tot i que s'hi inicià el 1922. A l'extens expedient, 88 pàgs. hi figuren documents publicats hi ha material digne de ser divulgat detalladament. Coneixíem que havia estat exaltat al grau segon però que la promoció no s'arribà a materialitzar. No anava a les reunions i hom ho admetia per la tipologia del seu treball. Hi ha cartes de recomanació i de felicitació, però la realitat de la documentació no deixa entreveure una implicació intensa.

Les dades són tanmateix rellevants. En la fitxa maçònica de l'any 1927 s'indica -i es reproduceix a la primera pàgina del dossier (AHN.SGC. 1-A-176)- que és membre del primer grau, nascut l'1-I-1885 (sic), advocat a Barcelona i iniciat el 2-III-1922 en la lògia número 6 Lealtad i escrit a mà (i en castellà): "Aquest germà no assisteix a treballs i el taller ha admès en data molt anterior els motius que hi adduïren." En una altra fitxa del 1934 es destaca que segueix en el grau 1, que té 39 anys (sic), és casat i resideix a Barcelona.

El 29 de març de 1940 Manuel

Mullen Garzón el denuncia com a maçó, segons consta al foli 18 fent referència a la lògia Fènix de Barcelona. L'1 de juny del mateix any és Mariano Blanco Perdiguero qui el denuncia. El dia 23 de juny del mateix any 1940 el Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y del Comunismo (TERMC), mitjançant l'Oficina Provisional de Salamanca, indica al president del tribunal que s'obre expedient número 730 (Iligall 147) a Lluís Companys i José Gómez Hernández, cap de la Sección Especial de Recuperación de Documentos el 15 de juliol de 1941 certifica: "Existeix un escrit dirigit per la Logia Conde de Aranda número 97 de Madrid amb data del 13 d'agost de 1934, al gran mestre de la Gran Logia Regional Catalana, en què diuen, 'faci arribar la felicitació de l'esmentada lògia al germà Luis Companys per l'actuació altament masònica en defensa dels drets dels humils.' I perquè consti s'expedeix el present a Salamanca..."

De Barcelona, el fiscal instructor delegat de la "Causa General de Barcelona y Provincia" envia al president del TERMC un ofici amb una carta del 6 d'abril del mateix 1934 de la gran Logia Unida Regional del Noroeste de España de la Federació del Gran Orient Espanyol. La maquinària fa que el

secretari del Tribunal Especial (TERMC) trameti a Salamanca una petició d'antecedents. La petició del 10 de juliol de 1941 es contestada cinc dies després i el delegat l'envia fent anotar només que "l'individu en qüestió no s'ha retractat segons determina la Llei de Presidència de Govern de l'1 de març de 1940."

A Madrid s'obre el 17 de juliol de 1941 el sumari número 79 contra Luis Companys Jover. Als antecedents documents (Iligall 176) hi detectem la motivació. És la còpia de dos missatges -del 1934 i 1936) on s'al·ludeix a la "fervent felicitació pel formidable triomf que us ha atorgat la més pura representació de la voluntat ciutadana". La carta anava adreçada el 19 de febrer de 1936 al Penal de Puerto de Santa María, on Companys complia condemna pels fets d'octubre i d'on sortirà amb l'amnistia dictada i una rebuda multitudinària pel camí. Una altra carta era una felicitació de la Logia Conde de Aranda, durant l'estiu del 1934 arran la polèmica per la Llei de Contractes de Conreu i que acabarà amb la revolta de la Generalitat de l'octubre. Hi ha diversos documents més: una carta de Lluís Companys, en paper de presidència de la Generalitat, que adreça a Pere Herrera, conseller de Sanitat, presentant i recomanant R. Moreno, etc.

El secretari tramet 15 folis del sumari 79 i el primer document és l'eixida número 5.130 del *Libro Secreto de la Dirección General de Seguridad*, que demana a Salamanca "tots els antecedents maçònics que puguin existir als arxius" sobre Companys, del qual només es diu que és advocat. Això es fa i la Delegación Nacional de Servicios Documentales copia el contingut essencial de catorze documents que constitueixen el procés que presentem en aquest suplement. Tot seguit el resum escrit de vint-i-cinc referències, moltes de les quals duplicades que consten en un altre fons (són el 2205 i 929 respectivament). S'hi adjunten tres fulls editats amb discursos de Companys: "El president de Catalunya dice..." (discurs del 1 de març de 1938 al Parlament), l'al·locució

GENERALITAT DE CATALUNYA
PRESIDENCIA

164-26
MUY URGENTE **SECRETO**

MINISTERIO DE LA GOBERNACION
DIRECCION GENERAL DE SEGURIDAD
Comando General Publico Social

28 ABR 1949
REGISTRO GENERAL
SALIDA Nº 5130
DEL LIBRO SECRETO

Segunda: Ngs. 2º.
Exp. 10836.

SAIDA
Registro: 3204
Fecha: 28-4-49

RECIBIDA
Re: 0001
Fecha: 29-4-49

DIRECCION NACIONAL DE SERVICIOS DOCUMENTALES
REGISTRO GENERAL
TRADA R-43034
FECHA 27 ABR 1949

Ilmo. Sr. Delegado Nacional-Director General de Servicios Documentales.-
SALAMANCA

P. EL COMISARIO GENERAL

164-26-24114
ARCHAS REFERENCIAS
MASONERIA UNIVERSAL
FAMILIA-ESPAÑOLA
R. 1062
Ago. 1934

LA RESP.: LOG. CONDE DE ARANDA, N.º 97
DE LA ORDENANCIA DE LA GRAN LOGIA ESPAÑOLA
AL ORIENTE DE MANTUA CARPETANA
Vall. de Madrid 14 de agosto de 1934 (v. v.)

1 Just. G. Maest. de la G. Log. Reg. Catalana

ENVIA S. F. U.

Muy Resp. G. Maest. y VV. Cons:
Este taller, a voz unanime, ha tomado el acuerdo de dirigirse a vos para que majosamente y por el procedimiento que estubo más adecuado, hagais llegar a nuestro que: Bonus: Luis Companys la entusiastica felicitacion de este grupo de masones, por su actuacion, que estimamos altamente dignificadora, en defensa de los derechos de los humillados. Grande seria nuestra satisfaccion si este acuerdo logro llevar a dicho querido herman: algun alivio para perseguir en la gran obra emprendida.

Recibid G. Maest. y VV. Cons: el air. frat. y este. El her. amil. Lafala El her. Maest. Safayeste

A.4620.637

uno

Excmo. Sr. General Saliquet
VOCALES:
• • González Oliveros
• • General Borbón
• • Vilabert

PROVIDENCIA
En Madrid a diez y siete de julio de mil novecientos cuarenta y dos,
Por cada cuenta del expediente referente a LUIS COMPANYS JOYER, el Tribunal acordó pase el asunto al Jues correspondiente de los adscritos a este Tribunal a los efectos de incoación de sumario.
Lo mandó el Tribunal y firmó el Excmo. Sr. Presidente de lo que yo al Secretario doy fe.

Luis Lafala

DILIGENCIA.- Al siguiente día se cumplió lo ordenado por el Tribunal. Day 26.

Lafala

A.4380.338

uno

PROVIDENCIA
Juez Sr. B. Franco.

En Madrid, a veintiocho de Julio de mil novecientos cuarenta y uno.
Por recibidos los precedentes diligencias referentes a LUIS COMPANYS JOYER, edevane a sumario incoado por lo ordenado por la Superioridad, y conanque el Tribunal, Fiscalia y Delegacion del Estado para la Recuperacion de Documentos; expedire exhorto al Jues de los Jues de primer Instancia de Barcelona para que remita la certificacion de defenida del inculcado.
Lo mandó y firmó. Day fe.

José B. Franco

DILIGENCIA: Seguidamente se cumplió lo acordado, quedando registrado el presente sumario con el número ostente y nueve en el libro correspondiente. Day fe.

Ruano

Companys, el mite

sobre la guerra en doble edició en francès i anglès i el discurs de record i homenatge a Macià del 27 de desembre de 1936 a Belles Arts. Tanquen l'expedient unes fitxes i la referència de la denúncia com a maçó presentada per José Agustín Arbós Buxó, el 3 de maig de 1940. Arbós era maçó de la lògia Resurrecció de Barcelona.

Companys: jutjat per maçó el 1940. En la recerca de nous documents sobre la vida de Companys el setembre de 1997 vàrem obtenir de l'AHN.SCG (Salamanca) còpia dels dotze folis que constitueixen el sumari 79 incoat el 28 de juliol de 1941 i tancat el 17 de setembre del mateix any contra Companys. El lligall, en realitat, el constitueixen vint pàgines que corresponen a diverses diligències, documents, actes, etc. que comentem i reproduïm en algun cas. El nombre de documents i el de paginació no sempre és coincident.

Obre el sumari la carta de petició de recomanació de la lògia barcelonina del Noreste de Espanya –que la Causa general havia tramès a Salamanca–. Tot seguit la providència que constitueix el foli número 1 amb el general Saliquet de president i el general Borbón de vocal amb dos vocals més: González Oliveros i Uribarri –aquest darrer serà substituït per Pradera– avançat

el procés. El secretari Luis Lopena (?) signa que el Tribunal incoa sumari. Al foli, el tribunal demana antecedents a Salamanca i al foli tercer el delegat de la secció de Servicios Especiales de la Delegación del Estado para Recuperación de Documentos Marcelino de Ulibarri y Eguilaz comunica (15-VII-1941) “que l'individu en qüestió no s'ha retractat segons la Llei de Presidència del Govern de l'1 de març de 1940”. El foli conté una certificació del contingut de la carta firmada pel Conde de Aranda. Al foli cinquè apareix una “providència” del jutge Rodríguez Franco, resolució en la qual Madrid (28-VII-1941) aixeca les diligències rebudes (els documents anteriors) en el sumari i demana la certificació de defunció de l'inculpat.

Noves dades sobre la mort. El 25 d'agost de 1941 el jutge Soriano Carpena tramita l'exhort sobre la certificació de l'acta de defunció i escriu que “es lliure i que es remeta amb total urgència a aquest jutjat”. Els folis 7 i 8 constitueixen la certificació de la mort de Companys per “hemorràgia interna traumàtica” el dia 15 d'octubre a les sis hores i quinze minuts. Esmenta que presenciaren l'execució com a testimonis Pedro Mirona Lamarca i Tomas Julián Martí. Es declara extingida, foli onze, l'ac-

ció penal per “mort del reu” (no es podia dur un cadàver a la presó a fer-li acomplir la pena) i el 8 de setembre de 1941 el fiscal signa que la defunció és provada. L'acta de terminació tanca el sumari, foli dotze dient: “es declara acabat el present sumari seguit contra Luis Companys Jover, i proposa el sobreseïment definitiu de la causa per mort del reu; remeteu a la Superioritat el sumari amb ofici atent, i poseu-lo en coneixement del Ministeri Fiscal.” Els generals i funcionaris signen el 3 d'octubre el tancament definitiu de les actuacions mitjançant.

El franquisme, però, no atura la seva labor. Companys fou castigat, en un altre judici del qual donàrem notícia en el nostre estudi sobre el consell de guerra. Aquest judici també mereixeria una edició facsímil. Es tracta del procés obert pel Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques, que afectà la seva memòria pública i els béns dels seus descendents. Fins el 1966 la seva família no pogué recuperar el pisot que tenia en herència a Barcelona. Aquest va ser un altre dels molts processos que li van incoar a Companys pel seu compromís amb els “humildes”, amb Catalunya i amb la causa de la llibertat.

Josep M. Figueres

Agenda d'homenatges a Companys

Patronat Municipal de Cultura de Mataró Exposició “Lluís Companys, una vida de lluita”. Del 6 d'octubre a l'11 de novembre de 2000. Biblioteca Pública Pompeu Fabra (plaça Occitània, s/n) de Mataró.

Ajuntament de Mataró Biblioteca Pompeu Fabra. Taula rodona sobre Companys organitzada per l'Ajuntament amb la participació de Carles Sentís, Josep M. Figueres i Victor Alba. 11 d'octubre de 2000, 20 hores.

Ajuntament de Valls Teatre Principal. Conferència de Josep M. Figueres: *Lluís Companys, símbol de Catalunya*. Presentació per l'alcalde de Valls Jordi Castells. 13 d'octubre de 2000, 20 hores.

ERC “Homenatge al president Companys i a tots els immolats per la llibertat de Catalunya”. Acte escenificat a càrrec de Iago Pericot (direcció i muntatge), Agustí Ros (direcció de textos), Carles Pons (direcció musical), Joel Joan i Xavier Serrat (interpretació) i la presentació de Sílvia Tarragona. També hi intervinen Heribert Barrera i Josep-Lluís Carod-Rovira. Dissabte dia 14 d'octubre, 22 h, Castell de Montjuïc de Barcelona.

Aj. d'Arenys de Mar i Ajuntament d'Arenys de Munt Biblioteca Fidel Fita. Conferència de J. M. Figueres: *Lluís Companys, símbol de Catalunya*. 15 d'octubre de 2000, 12 hores.

Ajuntament de Sant Cugat del Vallès Claustre del monestir. Conferència de Josep M. Figueres: *Lluís Companys, símbol de Catalunya*. Presentació per l'alcalde de Sant Cugat, Lluís Recoder. 15 d'octubre de 2000, 19 hores.

Generalitat de Catalunya Palau de la Generalitat de Catalunya. Acte institucional el 16 d'octubre del 2000

Projecció de Companys Proces a Catalunya Projecció de la pel·lícula al Canal 33, dia 16. Projecció del film a diverses poblacions com Sabadell, la Vajol, amb taula rodona amb la participació del director del film, Josep Maria Forn.

Comissió de Cultura, Ateneu Barcelonès Sala d'actes. Taula rodona sobre Companys a cura de: A. Barrera, J. Pomés, D. Díez i J.M. Figueres (noms pendents de confirmació). 17 d'octubre de 2000, 20 hores.

Ajuntament de Palamós Conferència de Josep Maria Figueres: *Lluís Companys, símbol de Catalunya*, 28 d'octubre de 2000. A la Biblioteca.